

Генрих Григорьевич Ягода (1891–1938)

Генрих Григорьевич Ягода (1891–1938) — Совет давлати тарихидаги энг машхур ва бахсли шахслардан бири бўлиб, у СССР Давлат Хавфсизлиги (НКВД) тизимининг рахбари сифатида танилган. У Сталин давридаги репрессиялар ва "катта террор"нинг бош ташкилотчиларидан бири сифатида тарихда колган.

Кискача биографияси:

- Тугилган йили: 1891, Нижний Новгород шахрида, яхудий оиласида.
- Асосий лавозимлари:
 - о 1924–1934: ОГПУда юкори лавозимларда ишлаган.
 - о 1934–1936: СССР НКВДси рахбари (Ички ишлар халк комиссари).
- Вафоти: 1938 йил, отиб ўлдирилган (катл килинган).

Репрессиялар ва йўналишлар:

Катта террорнинг асосчиси:

- Ягода 1934–1936 йиллар орасида Сталиннинг сиёсатида мутлако содик хизматчи сифатида юз минглаб одамларнинг хибсга олинишига, Сибирга юборилишига ва ўлдирилишига масъул бўлган.
- Айникса интеллигенция, ижодкорлар, мусулмон уламолари, ва миллий ҳаракат фаоллари унинг буйруклари билан жазоланган.

Беломор канал лойихаси:

- Унинг раҳбарлигида мажбурий меҳнат лагерлари (ГУЛАГ) тизими кенгайтирилган. Беломор-Балтик канали курилишида минглаб маҳбуслар ҳалок бўлган.

Куллаши, судланиши ва катл килиниши:

- 1936 йилда Ягода тўсатдан лавозимдан олиб ташланди. Унга "носихатга қарши ишлаш", "хиёнат", "порнография", "жинсий бузуклик", "ўғирлик", "ўлдириш" ва бошқа 20га

якин жиноят айбловлари кўйилди.

- 1938 йилда Лужникидаги махсус трибуналда суд килинди.
- Суд жараёнида у ўз айбларини тан олди (аҳолининг кўз олдида) ва отиб ўлдирилди.

Парадокс ва тарихий баҳолар:

- Ягода ўз вақтида “чегарани душманлардан тозалаган”, “террорчи-ёлгончиларни фош қилган” шахс сифатида кўрсатилган.
- Аммо ўзи қурган зулм механизмида ўзи қурбон бўлди — бу Совет тарихининг энг катта иронияларидан бири.
- Кейинчалик баъзи тарихчилар Ягоданинг “Сталинга керакли зўравон” эканини, кейин у жисмоний жиддий рақибга айлангани учун йўқ қилинганини таъкидлайди.

Генрих Ягода — зулм қуроли ҳам, қурбони ҳам бўлган шахс. У Совет режимининг репрессив юзини ифодаловчи фаоллардан бири сифатида, тарихда қолган. У қилган ишлар минглаб ноҳақ қурбонларга сабаб бўлди, аммо охир-оқибат у ҳам худди шундай тухматлар қурбонига айланди.

Генрих Ягода — 1930-йиллар бошида СССР Давлат хавфсизлик органлари (НКВД) ни бошқарган ва Сталин бошчилигидаги “катта террор” сиёсатида марказий роль ўйнаган шахс. Унинг раҳбарлигида жуда кўп миллат ва гуруҳлар, жумладан ўзбек зиёлилари ҳам репрессиялар, сохта айбловлар, ҳибслар ва қатллар қурбонига айланган.

Ягода ва ўзбек зиёлиларига қарши репрессиялар:

1. 1934–1936: Ягода раҳбарлигидаги репрессиялар кенгайди

- Генрих Ягода 1934 йилда СССР Ички ишлар халқ комиссари (НКВД раиси) этиб тайинлангач, бутун иттифок бўйлаб “ичкий душманлар”, “миллатчилар”, “пантуркистлар”га қарши кенг қамровли репрессиялар бошланган.
- Ўзбекистондаги жаҳидлар, адабиётчилар, олимлар, дин арбоблари шундай тузилмалар доирасига киритилган.

2. Ўзбекистондаги зиёли катлиоми — Ягода даврида бошланган

- Фитрат, Абдулла Қодирий, Чўлпон, Усмон Носир, Абдурауф Фитрат, Садриддин Айни каби йирик маънавий ва адабий раҳбарлар айнан Ягода даврида “халқ душмани”, “пантуркист”, “буржуаз миллатчи”, “шарқ экстремисти” каби тамгалар билан айбланган.
- Уларнинг ҳибсга олиниши ва кейинроқ отиб ўлдирилишига олиб келган терговларни бошқарган органлар тўғридан-тўғри Ягодага бўйсунган.

3. “Таркибида душманлар бор” кампанияси ва марказдан келган буйруқлар

- Москва маркази — Ягода раҳбарлигидаги НКВД — республикаларнинг хавфсизлик ташкилотларига топшириқлар юборган.
- Бу буйруқларда:
 - о “Ўзбек жаҳидлари ичидаги миллий шовинистларни фош қилиш”
 - о “исломга мойил зиёлиларни йўқ қилиш”
 - о “Пантуркист-мафкуравий тармоқларни аниқлаш” каби вазифалар бор эди.

4. Ўзбекистондаги ГУЛАГ тизимида йўл очилиши

- Ягода даврида мажбурий меҳнат лагерлари (ГУЛАГлар) тўлиқ марказлаштирилди. Ўзбекистонда ҳам маҳбуслар Сибирга, Козогистондаги лагерларга юборилган.
- Кўпгина ўзбек зиёлилари “махсус режим” тўғрисидаги қарорлар асосида лагерь қийноқларига тушган.

Ягода репрессиялари – асосий ҳулоса:

- Ягода шахсан Ўзбекистонга бормаган бўлса-да, марказий сиёсатни юритувчи сифатида ўзбек зиёлиларининг бошига етган зулм механизмларининг раҳбари бўлган.

- Унинг даврида жадидчилик мафкуриси “миллатчилик ва душманлик” сифатида ёрликланган.
- Бу сиёсат охирида ўзбек маданияти, адабиёти ва илм-фанининг бутун бир авлоди йўқ килинди.

Хотира учун:

Бугунги кунда кўплаб ўзбек зиёлиларининг номлари реабилитация килинган ва хотиралар тикланган. Аммо уларга қарши килинган жиноятлар тарихда Генрих Ягода бошлик репрессия дастурининг узвий қисми бўлиб қолган.

Абу Муслим (профессор)